

Yıl 93 (1994)

HABER ÜRETİM SÜRECİNE FARKLI İKİ YAKLAŞIM

M. Ayşe İNAL

Medyanın gelişmesi ve kullanımının yaygınlaşması ile birlikte bu araçların, bireyin toplumsal, siyasal ve ekonomik konulara ilişkin bilgilenmesindeki rolü de gün geçtikçe önem kazanmış ve günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Akademik bir çalışma konusu olarak da 'haber' ve 'haber üretimi' (news production) iletişim alanında yapılan çeşitli araştırmalar arasında ayrı ve önemli bir yere sahiptir. Bu gün belki yeterince üzerinde söz söylenmiş ve bir anlamda doygunluğa ulaşmış konulardan biri olarak 'habercilik' eskiden olduğu kadar çekici bir alan olmasa da, bu konudaki kuramsal birikimi tanımak, Türkiye'de yetişen gazetecilik öğrencileri için önemini korumaktadır. Sözü edilen çalışmalar Batıda on yıllardır yapılmakta iseler de bu çabaların henüz daha üniversitelerimizde yeterince ilgi gördüğü söylenemez. Bunun bir sonucu olarak Türkiye'de gerek yazılı basın, gerekse radyo ve televizyon haberciliği üzerine yapılan araştırmalar son derece az sayıda ve yapılanlar da kuramsal ve metodolojik açıdan yetersizdir.

Burada temel amacımız haber üretim süreci üzerine yapılmış olan önemli çalışmaları kısmen de olsa tanıtabilmek bunun yanı sıra söz konusu araştırmaları katkı ve eksikleri açısından tartışmaya açmaktır. Öncelikle haber üretimi süreci üzerine yapılan çalışmaların medya konusundaki kuramsal gelişmeler açısından nereye yerleştirilebileceklerini görüp daha sonra örgüt kuramından yararlanan araştırmaları ve fenomenolojist yaklaşımdan yola çıkan çalışmaları ayrı başlıklar altında ele alıp tartışacağız.

Haber Üretim Sürecine Genel Bir Bakış

Haber ve gerçeği birbirinden ayırarak o günün haberciliğini ve habercilik anlayışını açık bir dille eleştiren Lippman'dan (Romano, 1986) bu yana haber ve haber üretimi konusunda çok sayıda çalışma yapılmış ve bu çalışmalardan pek çoğu çağdaş basın anlayışının üzerine oturtul-

duğu etik idealleri sorgulamaksızın, gazetecileri bir parçası oldukları toplumsal gerçekliği yansıtabilme yetisine sahip profesyoneller olarak değerlendirmiştir. Haber ve gazetecinin rolünün ne olduğuna ilişkin belli önkabuller bu konularda yapılan çalışmaların odaklandıkları analiz birimleri ve sordukları soruları büyük ölçüde belirlemiştir.

"Eski bir kural hala geçerli: bir kişinin haber dahil herhangi bir konuya yaklaşırken seçmesi gereken metod, cevap bulmak istediği soruya bağlıdır." (Tuchman, 1991: 79)

Yukarıdaki alıntıda Tuchman'ın da belirttiği gibi, haber ve haber üretimi konusunda yapılan araştırmaların metodolojileri ve kullandıkları metodlar araştırmacıları motive eden sorularla yakından ilişkilidir. Bu önermeyi bir adım daha ileri götürerek şunu da söyleyebiliriz: Araştırmacıların sordukları sorular da onların dünya görüşleri, kuramsal seçimleri ve dolayısıyla metodolojik öncelikleri ile belirlenir.

Haber ve haber üretimi konusunda yapılmış olan bir dizi araştırmayı incelediğimizde bunları iki gruba ayırarak ele almanın mümkün olduğunu görüyoruz. Böyle bir ayırmada temel kriterler, araştırmacıların 'haber', 'gazetecinin rolü' ve basın kuruluşları ile ilgili ön kabulleri olmaktadır. Çoğulcu liberal bir toplum anlayışını sorgulamaksızın benimseyen bir grup akademisyenin, aynı zamanda bu siyasal anlayışın kökenlerini, dayanaklarını bulduğu 'toplum sözleşmesi' yaklaşımını da aynı biçimde benimsediklerini ve sözü edilen siyasal kuramlardan miras kalan 'ifade' ve 'basın özgürlüğü' kavramlarını da günümüzde basının rolünü tanımlamakta sıkça kullandıklarını görürüz. Bu tarz bir yaklaşımın uzantısı olarak basını 4. Güç olarak görme eğilimi basın mesleğinde çalışanları da 'gerçeğe' (doğruya) ulaşma yetisine sahip profesyoneller olarak görme alışkanlığını beraberinde getirmiştir. Pozitivist epistemoloji içinde sosyal bilimcilerin inceledikleri olgular karşısındaki konum ve tutumları, başka bir deyişle araştırmacının toplumsal 'gerçeklik' karşısında takınması gereken değer yargılarından arınmış nesnel tavır, gazetecilerin de üzerinde haber yazdıkları olaylara karşı takınmaları gereken tavır, edinilmesi gereken bir tutum olarak benimsenmiş ve önerilmiştir (James, 1991). Böyle bir epistemoloji anlayışının sorgulanmaksızın benimsenmesi, haber ve haber yazımı konusunda bir dizi ilkeyi beraberinde getirmiştir. Gazeteci haber yaptığı olguya, kendi siyasal eğilimlerinden arınıp 'nesnel' ve 'tarafsız' bir gözle bakmalı, bunun sonucunda da 'dengeli' ve 'yansız' bir haber üretmelidir.

Nesnellik, tarafsızlık ve dengeliliği haber yazımı sürecinde gazetecinin tutumunu ve seçimini belirleyen haber değerleri olarak tanımlayan görüşlere katıldığımızda, (Murdock, Elliott ve Halloran, 1970) profesyo-

nellığı oluşturan ve kurallaştıran bu kriterlerin aynı zamanda gazeteciliği profesyonel bir uğraş olarak meşrulaştıran soyut ideallerden başka birşey olamadıklarını da görürüz. Hall ve diğerlerinin "Policing the Crisis" adlı çalışmada belirttikleri gibi televizyon ve yazılı basın haberciliğinin altını çizdiği bu nosyonlar olay (fact) ve yorum (opinion) ayrımını haberciliğe getirmişlerdir.

"...önemli olan nokta şudur: bu profesyonel kurallar, medyanın önermelerinin uygun olan her yerde kaynakların 'nesnel' ve 'otoriter' önermelerinin içine yerleştirildiği bir pratiğe yol açar.

"...ironik olarak, medyanın tarafsızlığını koruyan ve daha fazla yansızlık (neutrality) isteğinden kaynaklanan bu kurallar, diğer yandan medyayı 'sosyal gerçeklik tanımlarında' güçlü bir biçimde, akredite kaynakların —kurumların sözcülüğünü yapanların— durum tanımlarına yöneltilir." (Hall ve diğer. 1978: 58)

Bu açıdan bakıldığında gazeteciliği 'profesyonel' bir uğraş olarak tanımlayan bu kriterler, aynı zamanda haberde görüşlerine sıkça yer verilen kaynak kişi ve kurumların (ki bunların arasında hükümette önde gelen kişileri, çeşitli kurumların üst düzey kişi ve sözcülerini, örgütlenmiş baskı gruplarını ve 'uzman' olarak tanımlanan kişileri sayabiliriz), durum tanımlarının düzenli biçimde haberlere girmesi ve sonuçta bu kişi ve kurumların söylemlerinin inanılabilirliğinin haber metinleri içinde yeniden kurulmasına yolaçar.

Bu eleştiriler basım 4. Güç olarak gören, haberi 'gerçek'le (truth) bir tutan ve gazeteciye sözü edilen kurallara göre haber yazdığında toplumsal gerçekliği yansıtmaya yetkin kişiler olarak yaklaşan çoğulcu liberal 'geleneksel' yaklaşımın nasıl belli öncüllere dayandığını sergilemektedir. Bu tarz bir geleneksel yaklaşımı benimsemiş olan akademisyenlerin habercilik üzerine çalışmalarını, odaklandıkları konular ve sordukları sorular açısından da yine ikiye ayırmak mümkün. Birincisi 'haber' metinleri üzerinde yapılan incelemeler. Bu tür metin çözümlemelerinde genelde benimsenen pozitivist bir yaklaşım ve kullanılan da içerik çözümlemesi tekniği olmuştur. Eleştirel bir yaklaşımla içerik çözümlemesini birleştirmeye çalışan bir kaç çalışmayı dışarda tuttuğumuzda, bu tekniğin genelde medya haberlerinde yanlılığı sergilemek amacı ile yapılan çalışmalarda kullanıldığını görürüz. Hackett'in (1983) etrafı biçimde tartıştığı bu eğilim, yazarın belirttiği gibi, haberde yanlılığın sergilenip gösterilmesinin bu yanlılığın üstesinden gelmenin bir yolu olduğu kabulüne dayanır. Bu yaklaşımı ve metodu benimseyen tüm bu çalışmaların altında yatan, haberin 'nesnel' ve 'tarafsız' olabileceği iddiasıdır ve bu tarz bir haberciliğin gerekliliğine duyulan inançtır.

İkinci bir grup çalışma'da haber metinleri yerine haber üretim süre-

cinin üzerinde durur. Bu çalışmaların da, yukarıda söz üedilen metin analizlerine benzer bir yaklaşımdan kaynaklandıkları görülür. Temel olarak gazetecinin 'özerkliği' nosyonundan yola çıkan bu çalışmalar, haber üreten kişileri, özerkliklerini koruyabildikleri sürece yansız bir haber yazabilen, nesnel davranabilen, tarafsız olabilen ve yayın politikalarının ve örgütsel dinamiklerin baskısına karşı direnebilen kişiler olarak görüp kavrama eğilimi taşırlar. Bu tarz bir yaklaşımın temelinde de gazeteciliği profesyonel bir uzmanlık alanı olarak görme eğilimi vardır. Bu çalışmalarda örgütsel dinamiklerin etkisi, gazetecinin özerkliğini tanımlayan ve zaman zaman sınırlayan bir dizi değişken olarak karşımıza çıkar. Ayrıca kaynak kişi ve kuruluşlarla kurulan ilişkiler de bu özerkliği kısıtlayan ve nesnel haberin yazımını engelleyen nedenler olarak sıralanır. Genelde anket ve sormacıların ve kimi zaman da derinlemesine görüşmelerin kullanıldığı bu çalışmalar bürokratik kuramın ve örgüt kuramının birikimlerinden sıkça yararlanmışlardır (Shudson, 1989) 6

Yukarıda sözünü ettiğimiz ve odaklandıkları konular açısından ikiye ayrılabilceğini belirttiğimiz çoğulcu liberal anlayışı benimseyerek haber ve haber üretim süreçlerini inceleyen araştırmaların karşısına koyabileceğimiz bir dizi çalışmada da eleştirel bir yaklaşımla medya, haber ve haber üretim süreçleri ele alınıp incelenmiştir. Bu ikinci yaklaşımın temel özelliği çoğulcu bir toplum anlayışından yola çıkan çalışmaların 'haber' ve gazetecinin konumu ve rolü üzerine oluşturdukları tartışmaları ve genel olarak medyaya attettikleri rolü öncüllerinin altını çizerek eleştirmeleridir. Böyle bir karşı tavır sözü edilen çalışmaların ortak paydasını oluştursa da kuramsal tercihleri ve hatta epistemolojik tavırları açısından ortak bir blok oldukları söylenemez. Eleştirel haber çalışmalarının öncelikli olarak sorguladıkları ve paylaşmadıkları görüş, basının toplumda bağımsız bir güç olduğu varsayımı ve kavramlar ve kurallar içinde tanımlanan basının profesyonel bir uzmanlık olduğu ve tabii ki tüm bunlarla ilişkili olarak haberin 'gerçeğin' (truth) kendisi olduğu iddiasıdır.

Gerek medyanın ekonomi politiği üzerinde duran çalışmalar, gerekse kültürel yaklaşımı benimseyen araştırmalar, Marxist kuranım değişik vurgularından kaynaklansalar da, temelde haberi bir ideoloji olarak görme ve haberciliği resmi kaynakların söylemlerinin yeniden üretildiği bir uğraş alanı olarak kavrama eğilimindedirler. Bu yaklaşımla yapılan metin analizleri nitel içerik çözümlemeleri ve daha çok haberin söylemini yakalamaya çalışan metin çözümlemeleridir. Bu tür metin analizlerinin altında yatan temel kaygı haber içeriklerini hazırlandıkları koşullar ve daha geniş anlamda toplumun ekonomik ve siyasal yapısından izole et-

meden, diğ er bir deyiş le bağ lamlarıyla iliş kilendirerek anlamak ve açık-
lamaktır.

Bu geniş bakış açısı benimsendiğinde, metin analizleri sadece haber-
lerde 'nevin' 'nasıl' söylendiğini açıklamaktan çok haberin üretimi süre-
cindeki yapılanmanın metinlere nasıl yansıdığı sorununa dikkat çeker.
Ayrıca bu yapılanmayı, habercilik iş inin örgütlendiğı kültürel, siyasal ve
ekonomik yapıdan ayırmaksızın ele alır ve inceler. Varolan siyasal yapı-
yı 'hukuk ve düzen' idealleri adına savunan inanılır siyasal otoritelerin
söylemlerinin gerek siyasi haberlerin, gerekse adliye haberlerinin metin-
lerinin içinde hangi biçimlerde yinelendiğini gösteren bu çalışmalar, özel-
likle kaynak kişilerle gazetecilerin kurduğı, sürekliliğı ve kendine özgü
bir yapısı olan ilişkilerin haber metinlerine nasıl yansıdığını ortaya koy-
muştur. Bu çalışmalarda özellikle üzerinde durulan, haberin söylemi için-
de bu yapılanmanın yansımaları ortaya çıkarıp göstermektir. Sözü edi-
len eleştirel çalışmalar, çıkış noktaları ve açıklamalarında medyanın 4.
Güç olduğı varsayımını çürütmekte ve medyanın varolan egemen ideolo-
jik söylemlerin inanılrlığını kendi söylemi içinde kurarak genelde statü-
kocu bir tavır sürdürdüğünü iddia etmektedirler. Medyanın içerikleri ve
özellikle haber metinleri içinde söylemsel bir çoğulluktan, çeşitlilikten
(plurality) söz edilebilse bile, haberin kendine özü yapısı içinde genellikle
inanılrlığını kuran, inanılır güvenilir kaynakların söylemleri olmaktadır.
Metinlerdeki farklı söylemler, akredite kaynakların söylemleri içinde eri-
mekte ve sonuçta metnin içinde iktidar sahibi kişi ve kurumların durum
tanımları olayların yorumlanmasında egemen olmaktadır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz metin çözümlerinin ardında yatan kuram-
sal seçim, çoğunlukla Marxist bir geleneğin devamı olan ve medyayı ege-
men ideolojinin yeniden üretiminde bir araç olarak gören yaklaşımdır.
Bu çalışmaların bir kısmında Althusserci gelenek içinde siyaset ve ideolo-
ji vurgusu yapılmakta, bir kısmında ise medyanın ekonomi politığının altı
çizilmektedir. Burada önemle tekrar vurgulamamız gereken nokta, bu
yaklaşımı paylaşan tüm araştırmalarda haber metinleri, içinde oluştuk-
ları süreçlerden kopuk olarak ele alınmamıştır. Tam tersine bu metinsel
özellikler medyanın toplumsal rolüne ve konumuna ilişkin önermeleri
doğrulayan veriler olarak değerlendirilmiştirlerdir. Bu açıdan sözü edilen
eleştirel çalışmaların medyada yanlılığı göstermeye çalışan içerik çözüm-
lemelerinden farklı olan yönleri açısından ele alınıp, anlaşılması gerekir.

Burada üzerinde duracağımız diğ er bir grup çalışma da yukarıda adı
geçen eleştirel metin çözümleri ile benzer eleştirileri paylaşan ama
kurumsal ve metodolojik tercihleri bakımından bunlardan ayrılan fenö-
menolojistlerin çalışmalarıdır. Bu araştırmaların temel yaklaşımları için-

ue de, Marxist eleştirel gelenek içinde oluşmuş bulunan haberin 'gerçek' (truth) olduğuna ve gazetecinin özerkliğine karşı yöneltilen eleştirileri görmekteyiz. Diğer yandan sözü edilen bu çalışmaların özellikle üzerinde durdukları konu ve sordukları sorular kendi içinde bir özgünlük gösterir. En önemlileri arasında Tuchman (1978), Mollotch ve Lester (1988) ve Fishman'ın (1990)) çalışmalarını sayacağımız bu grup içindeki araştırmaların ortak özelliği haber üretim süreci üzerinde durmaları ve katılmalı gözlem, derinlemesine görüşmeler gibi nitel çözümleme metodları aracılığı ile bu sürecin dinamiklerini ve yapısını ortaya koymaya çalışmalarıdır.

Bu çalışmada özellikle üzerinde durup tartışacağımız çalışmalar yukarıda sözü edilen haber üretimi ve habercilik işinin örgütlenmesi üzerine yapılan araştırmalardır. Tuchman, Mollotch ve Lester ve Fishman'ın çalışmaları ayrı ayrı ele alınıp, yaklaşım ve bulguları, örgüt kuramından yola çıkan ve basın yayın kurumları içinde haber üretimini inceleyen araştırmaların yaklaşım ve sonuçları ile karşılaştırılacak, alana getirdikleri katkılar ve eksikleri tartışılacaktır.

Haber Üretimi ve Haberciliğin Örgütlenmesi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Önceki bölümde haber ve haber üretimi konularında yapılan çalışmaları kuramsal çıkış noktaları açısından iki grupta incelemenin olanaklı ve yararlı olduğunu gördük. Birinci grupta yer alan çalışmalar geleneksel çoğulcu liberal yaklaşımın üzerine kurulan metin çözümlemeleri ve örgütsel analizlerdi. Eleştirel gelenek içinde ise nitel metin analizlerine yer veren çalışmalardan ve bunlardan farklı bir yaklaşımı paylaşan fenomenolojistlerin haber üretimi konusundaki araştırmalarından söz ettik. Buradan da anlaşılacağı gibi gerek geleneksel kuramdan yola çıkmış olsun, gerekse geleneksel kuramın eleştirilerinden, genelde iki temel çalışma konusu göze çarpmakta. Birincisi haberin kendisi yani haber metinleri, ikincisi ise haberin üretim süreci. Haber üretim sürecini konu alan etnometodoloji çalışmalarının ve bunların ardında yatan, haberi inşa edilen bir gerçeklik olarak görme eğiliminin, yani fenomenolojist bakış açılarının önemi kavrayabilmek için bu çalışmaları haber üretiminin örgütsel ve kuramsal özellikleri üzerinde duran ve geleneksel yaklaşımı paylaşan çalışmalarla karşılaştırmak yararlı olacaktır. Bu amaçla öncelikle geleneksel örgüt çalışmaları üzerinde durmayı uygun gördük. Sözü edilen çalışmalarını örneklerle ele alıp tartışacağız. Geleneksel çoğulcu liberal paradigmadan gelen ve haber üreten kurumlara bürokratik kuram ve örgüt kuramının birikiminden yararlanarak yaklaşan bu çalışmaların öncüllerini görmek aynı zamanda bize bu araştırmaların kuramsal tercihleri ile na-

sıl iç içe geçen sorular sorduklarını ve nasıl bir kavramsal çerçeveden soruna yaklaştıklarını anlamak açısından yararlı olacaktır.

İletişim Kurumları ve Gazetecinin Rolü

Örgüt yönetiminin ve işlikteki düzenlemelerin bilimsel bir iş olduğu ve konuya ilişkin deneysel çalışmalardan çıkan sonuçların kullanılması ile verimliliğin artacağı görüşünü paylaşan bilimsel yönetim (scientific management) yaklaşımını benimseyenlerin düşünceleri Hawthorn çalışmalarının bulguları ile sorugulanmaya başlandı. İnsan ilişkileri okulu, hiyerarşik kontrolün ve bilimsel verilere dayanan aşırı düzenlemeciliğin örgütler içinde verimliliği arttırmada tek yol olmadığı anlayışı üzerine kuruldu ve aşağıdan yukarıya iletişimin ve örgüt içinde oluşan yatay iletişimin öneminin altı çizildi.

İnsan ilişkileri okulunun döneme getirdiği bu yeni yaklaşım çerçevesinde özellikle üzerinde durulan örgütlerde çalışan bireylerin beklentileri, hayal kırıklıkları, iş tatminleri gibi konulardı. Klasik yaklaşımın içinde çarkın bir dişlisi gibi algılanan birey artık örgüt içinde soluk alan bir - 'kişi' oldu. Klasik yaklaşımın gözardı ettiği insan farktörünün önemi kavranmıştı ama temelde yatan verimliliği artırma kaygısı değişmeden duruyordu. Yeni bir kavramsal çerçeve arayışına yol açan kaygı aslında buydu. İnsan gözardı edilmediğinde verimlilik daha da artmakta böylece kapitalist sistem içinde kâr kaygısı ile çalışan kurumlar amaçlarını gerçekleştirmekte daha az zorlanmaktaydılar.

Bireyin motive edildiğinde verimliliğin sağlanacağını söyleyen Simon gibi örgüt kuramcılarının yaklaşımları iletişim örgütleri ve özellikle habercilik yapan kuruluşlar üzerinde çalışan iletişim kuramcılarının görüşlerini etkiledi. Sigelman'ın (1973) örgütsel analizi bu çalışmalara iyi bir örnek oluşturmaktadır. Sigelman, Simon'm 'örgüt içindeki hiyerarşik kontrol tutum promosyonu aracılığı ile gazetecilerin çalıştıkları kurumların yayın politikalarına uyumlarını sağlar' yolundaki önermesinden yola çıkarak haber üreten kurumların örgütsel yapılarını ve bu kurumlarda çalışanların konumlarını incelemiştir.

Sigelman, medyanın 'nesnel' olabileceği iddiasını bir mit olarak değerlendirmektedir. Her ne kadar bu tarz bir nesnellik iddiasını reddetse de araştırmacının yaklaşımında yola çıktığı nokta, haberlerdeki yanlışlığın örgütsel nedenlerini açıklamak çabasını taşımaktadır. Sigelman, bu çalışmasında, gazetelerde çalışacakların işe seçilmeleri, sosyalleşmeleri ve örgütsel kontrol süreçleri üzerinde durmuş ve muhabirlerin üst kademelele ilişkilerini haberdeki yanlışlığın kaynağı olarak görmüştür.

Yukarıda da sözettiğimiz gibi Simon'un 'tutum promosyonu' kavramından yola çıkan Sigelman, haber üreten kurumlardaki hiyerarşik kontrolün 'tutum promosyonu' aracılığı ile hangi biçimlerde gazetecileri kontrol edip gazetenin politikalarına uyumlanmalarını sağladığını sergilemeye çalışmıştır. Tutum promosyonunu ise istihdamda seçicilik (selective recruitment) ve sosyalleşme kavramları ile ilişkilendirerek açıklamaya çalışmıştır. Sigelman'a göre gazeteler yeni elemanları işe alırken kendi görüşlerine paralel olan kişileri seçerler. Bu kendiliğinden gelişen ve karşılıklılık esasına dayanan bir süreçtir. Çok farklı politik eğilimleri olan kişiler zaten belli yayın organlarından uzak, bazılarına ise yakın dururlar. Diğer yandan bir kez işe başladıktan sonra bu kişiler kurum içinde sosyalleşirler ve yavaş yavaş çalıştıkları kurumların yayın politikalarını öğrenirler. Editörlerin, yeni yetişenlerin yazdıkları haberler üzerinde yaptıkları düzeltmeler bu süreci hızlandırır. Ayrıca gazetelerde yapılan günlük toplantılar sosyalleşme sürecini etkiler.

Sigelman'ın bu çalışmadan çıkardığı sonuç, muhabirlerle örgüt arasındaki ilişkinin tam bir karşılıklılık esasına (zero sum) dayandığıdır. Muhabirlerin örgütlerine uyumu bu karşılıklılık temeli üzerine kurulur. Sigelman, Hall'un profesyonel rol tanımından kaynaklanan beklentilerin örgütsel beklentilerle çeliştiği yolundaki iddiasına karşı çıkarak gazetecilik işinin yapılmasının örgütsel yapılanma içinde gerçekleştiğini savunur.

Sigelman'ın bazı vurgularının önemini gözardı etmeksizin bu çalışmayı örgüt kuramının dar çerçevesi ve bakış açısından kurtulamamış olması açısından eleştirmek mümkün. Daha önce de vurguladığımız gibi yazar, geleneksel 'nesnellik' beklentilerini eleştirse de temelde bu beklentilerin kaynaklandığı yaklaşımın çerçevesini fazla zorlamaz ve haberdeki yanlılığın kaynağını örgütsel politikaların bir türevi olarak görür. Bu tarz bir nedensellik, 'nesnellik', 'yansızlık' gibi kuralların, haklılaştırdığı profesyonel ideolojinin siyasal ve ekonomik bağlamından soyutlanarak örgüt içi dinamiklere indirgenmesi anlamına gelir. Medyanın, daha dar anlamda haber üreten kurumların, toplumsal bağlamından soyutlanarak ele alınmaları örgüt kuramının sağladığı yaklaşım ile açıklanabilir.

Burada örnek olarak ele alıp tartışacağımız ikinci çalışma Weaver ve Wilhoit'in 1986 yılında yayınlanan araştırmalarıdır. Johnstone, Slawski ve Bowman'ın 1972 yılında yayınlanan araştırmalarının verilerini geliştirmek ve detaylandırmak amacı ile yapılan bu çalışmada da örgüt kuramının temel kavram ve soru sorma alışkanlıklarını görmek mümkün. İnsan ilişkileri okulu ile ortaya çıkan ve örgüt içinde çalışan bireyleri, dikey ve yatay iletişim kanalları içinde, beklentileri, hayal kırıklıkları, para-

sal motivleri, çalıştığı örgüte güveni ve iş tatmini açısından değerlendiren yaklaşımın temel kavramsal ve kuramsal çerçevesini Weaver ve Wilhoit'in çalışmasında buluyoruz. Araştırmacılar gazetecilerin günlük rutinleri ve karar verme süreçlerindeki rollerini kendi algılayış ve değerlendirmelelerinden yola çıkarak anlamaya çalışmışlardır. Haber konularını seçmekte özgür olup olmadıkları, haberlere kendi vurgularını katmadaki serbes-tileri gazetecinin özerkliği tanımlayan değişkenler olarak görülmüş, dahası, çalıştıkları örgütün büyüklüğü ile bu özerklik kavramı ilişkilendiril-meye ve açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın bulguları gazetecilerin iş tatminlerinin, çalıştıkları ör-güte güven ve özerklikleri ile doğru orantılı olarak arttığını; parasal mo-tivleriyle ters orantılı biçimde azaldığını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca sözü edilen bu değişkenlerle gazetecilerin kendi rollerini tanımlamaları ilişki-lendirilmiş ve iş güvencesine önem veren kişilerin kendilerini haber ya-yıcı (disseminatör) olarak gördükleri, yani tutucu bir rol tanımları oldu-ğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmada ek olarak, yazılı basın ve radyo televizyon haberciliğinde çalışanların kendi rol algılayışları ve rol tanımları karşılaştırılmış, yazılı basındakilerin, kendi rollerini, daha çok açıklayıcı ve yorumlayıcı, radyo ve televizyon kuruluşlarında çalışanların ise daha çok haber yayıcı ola-rak tanımladıkları bulunmuştur.

Weaver ve Wilhoit'in araştırmasının kavramsal çerçevesi örgüt kura-mının izlerini taşıdığı gibi metod açısından da bazı sınırlılıkları vardır. Belli kavramların değişkenlere dönüştürüldüğü sormacada tamamen ga-zetecilerin ifadeleri veri alınmış, cevaplardan elde edilen bilgiler, örgüt içi ilişkiler ve örgüt yapısıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu tarz surveyler zaman zaman derinlemesine görüşmelerle destek-lenseler de, topladıkları verileri, örgüt çerçevesi içinde yorumlamaları açı-sından sınırlıdır. Sigelman'a da yönelttiğimiz bu eleştiri sözü edilen çalışmaların katkılarının yetersiz kalmasına neden olmakta ve her iki çalışmada genelde kabul gören bir profesyonellik tanımı günışığına çeki-lip sorgulanmamaktadır. Weaver ve Wilhoit aslında bu profesyonel ideolo-jiyi gazetecilerin kendi rol tanımlarından ortaya çıkartmaya çalışmışlar-sa da, değişik açıdan bir sorgulamaya girmemişlerdir. Gazetecilerin birey-sel görüşlerinin, yetistikleri toplumun kültüründen, sınıfsal konumların-dan, siyasal kültür içinde basına atfedilen rolden, ve benzer pek çok de-ğişkenden etkilenmiş olabileceği düşünülebilir. Çalıştıkları örgütün bü-yüklüğü, yapısı, örgüt içi ilişkiler, kısacası örgütsel değişkenler, bu belir-lenmelerin içinde yalnızca birkaçıdır. Bu gibi değişkenleri bağımsız de-ğişkenler gibi görüp nedensel öncelikler atfetmek, toplanılan verilerin otur-

tiildukları zemini daraltmakta, ancak istatistiklerle akademik bir güven-
ceye kavuşturmaktadır.

Ayrıca yazılı basın, radyo ve televizyon kuruluşlarını örgütsel kav-
ramlarla ele alma alışkanlığı, bu kuruluşları kâr eden birer kapitalist iş-
letme oldukları gerçeğini kısmen de olsa gözardı etmesi açısından eleştiri-
lenebilir. Kârlarını, dolayısıyla reklam gelirlerini ve okuyucu sayılarını
arttırma kaygısı, basın kuruluşlarının haber konularının seçiminde ve su-
numunda egemen olan haber değerlerini etkilemekte, bu süreç içinde ör-
gütsel kontrolün yanı sıra profesyonelliğe ilişkin normlar da gazetecilerin
pratiklerini belirleyen ve tanımlayan kurallar olarak karşımıza çıkmak-
tadır. Örgüt içinde başarı ve iş tatmininin düşük olduğu pek çok durum-
da gazetecilerin profesyonel etik değerlere sadakati azalmayıp tam tersi-
ne artabilir. Burada asıl tartışılması gereken 'nesnellik' 'tarafsızlık' 'yan-
sızlık' gibi nosyonların içinde oluştukları siyasal, ekonomik ve kültürel
pratikler ve içine oturdukları kuramsal çerçevedir.

Haber üreten kuruluşları izole birimler olarak ele almanın sınırlı
açıklamalarını aşma yönünde önemli adımlar, gazeteciler ile kaynak kişi-
ler arasında kurulan sürekli ilişkileri haber değerleri açısından sorgulayan
araştırmalar tarafından atılmıştır. Değişik kuramsal yaklaşımlardan yola
çıksalar da, bu gün pek çok akademisyen, gerek haber konularının seçil-
mesi, gerekse 'nesnellik' 'tarafsızlık' gibi sunuma ilişkin haber değerleri-
nin —ki pratikte seçim ve sunum içiçe geçmiş süreçlerdir— temelde ga-
zeteciliğin yapılanmış pratiklerinde ve bu yapılanma içinde kaynak kişi
ve kurumlarla kurulmuş ilişkilerde saklı olduğu gerçeği üzerinde durmak-
tadırlar.

Gans 'Haber Nedir' adlı kapsamlı çalışmasında (1979) haber değeri
taşıyan başlıkların neler olduğunu tartışmak yerine habere konu olan ki-
şi ve aktörlerin kimler olduğu ve haber olan eylemlerin neler olduğu üze-
rine araştırmasını odaklamıştır. Tanınan ve bilinen kişilerin % 85'e va-
ran bir oranda haber oldukları gerçeği, farklı kuramsal ve kavramsal çer-
çevelerden ve farklı metodlarla yapılan pek çok çalışmada da destek bul-
muştur (Hall, 1978: GUMG, 1983: Roscho, 1975: İnal, 1992). Egemen
ideolojinin yeniden üretimi üzerine yapılan tartışmalarla da bitişen bu
somut durum pratikte nasıl yapılanmakta, diğer bir deyişle gazetecinin
günlük eylemleri içinde hangi biçimlerde ortaya çıkmaktadır?

Gans'a göre zaman, erişim ve mekansal sınırlılıklar gazetecinin pra-
tiklerini ve dolayısıyla kaynak ilişkilerini belirleyen önemli faktörlerdir.
Gazetecilik zamana karşı yapılan bir iş, mekansal sınırlılıkların doğurdu-
ğu engellemelerin aşılmasını gerektiren bir uğraştır. Gazetecinin bu sı-

nırlılıklara karşı sürekli, zamanlı ve uygun haberi üretmesi beklenir. Bu beklenti, ki büyük ölçüde içselleşmiş profesyonellik tanımının bir parçasına dönüşmüştür, gazetecinin kendi eylemine bakışını, kavrayışını ve hareketlerini kontrolünü de beraberinde getirmiştir. Bundan sonraki bölümde gazetecinin günlük eylemlerinden yola çıkarak bu süreçleri anlamlandırmaları üzerinde duran ve fenomenolojist bir bakış açısı taşıyan çalışmaların bulgularını tartışacağız.

Haber Üretimi Süreci İçinde 'Gazeteci'

Gazetecilerin zaman sınırlılıklarını nasıl algılayıp anlamlandırdıklarını onların eylemleri içinde görme ve bu eylemlerden yola çıkarak haber üretimi sürecini açıklama çabası fenomenolojist yaklaşımı benimseyen iletişim araştırmacılarının metodolojik önceliklerini belirlemiştir. Ya da tersinden okursak, kuramsal seçimleri, bu araştırmacıların haber üretimi sürecini nasıl anlamak gerektiği konusundaki yaklaşımlarını belirlemiş, çalışma konularını ve sordukları soruları şekillendirmiştir. Bugüne kadarki kuramsal birikimin sağladığı yaklaşım çerçeveleri içinde gazetecilerin rolleri iki türlü kavramsallaştırılmıştır. Geleneksel kuram içinde, bireyin toplumsal olgular karşısında değer yargılarından arınarak toplumsal gerçekliğin 'nesnel' bilgisine ulaşabileceği inancı egemendir ve bunun bir uzantısı olarak örgüt kuramından yararlanan çalışmalarda benzer bir yaklaşım benimsenmiştir. Diğer yandan eleştirel yaklaşım içinde birey toplumsal ve tarihsel koşullar içinde biçimlenen 'özne'dir, ve ancak bu koşulların anlaşılması ile bireyin konumuna ilişkin bir tartışma geliştirilebilir. Bireyin kendisi de bu koşulların bilincinde olduğu sürece tarihi dönüştürecek özneye dönüşür. Dolayısıyla eleştirel yaklaşım içinde gazetecinin rolü toplumsal koşullardan yola çıkarak anlaşılmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Fenomenolojist yaklaşımı benimseyen iletişim bilimciler ise, bu iki yaklaşımın bireyin konumu ve gazetecinin rolüne ilişkin açıklamalarından ve önkabullerinden sıyrılarak, haber üretiminin günlük pratiklerde nasıl gerçekleştiğini gözleyen bir dizi çalışma yapmışlardır.

Tuchman bu çalışmaların özelliklerini şöyle özetler (1991). Yazara göre nitel çözümlemelere ağırlık veren bu araştırmalar daha öncekilerin terisine analiz birimi olarak bireyi yani muhabir ya da editörü ele alıp incelemezler. Üzerinde durulan, süreç içinde yer alan tek tek bireyler değil, sürecin kendisi, yani habercilik işinin örgütlenme biçimidir. Temelde bu çalışmalar kaynak kişi ve kurumların söylemlerinin haber içinde nasıl desteklendiği üzerinde durur ve bu olguyu habercilik pratikleri içinde görmeye çalışır. Tuchman'a göre, sözü edilen bu çalışmalar kimi zaman örtük, kimi zaman da açık olarak epistemolojik bir sorunu ortaya getir-

di: 'Haber örgütleri bildiklerini ne yolla bilirler?' (1991: 84) Bu çalışmalar örgüt sosyolojisi ile iş ve profesyonelliğe ilişkin sosyolojik kavrayışın kesiştiği noktadan haberlerin geçerliliğini sosyal bilimlerin metodları ile karşılaştırdılar. Bu çalışmalar "örgütlerin 'olguları' (facts) nasıl tanımladıklarını inceleyerek haberde ve Amerikan sosyolojisinde ortak olarak varolan 'olgusalcılığa' (facticity) meydan okudular." (Tuchman, 1991:84)

Tuchman'a göre Gans'ın daha önceki bölümde sözünü ettiğimiz çalışması bu tür yaklaşımların bir başlangıcı sayılabilir. Aslında Gans'ın araştırması kuramsal çerçevesi bakımından Tuchman, Mollotch ve Lester ve Fishman'ın çalışmalarından farklı olsa da, kullandığı metod açısından bu çalışmalara yakındır. Yerinde gözlem ve derinlemesine görüşmeler bu üç çalışmanın metodunu oluşturmaktadır. Özellikle Fishman ve Mollotch ve Lester'in araştırmaları birer katımlı gözlem örneği olarak önemlidir. Bu kişiler kendileri de muhabir olarak haber kuruluşlarında çalışmışlar ve gazetecilerin günlük pratiklerine bir anlamda nüfuz ederek süreci kavramaya ve açıklamaya çalışmışlardır. Metodolojilerindeki bu benzerliklerden söz ettikten sonra bu çalışmayı daha yakından tanımanın bulgularını anlamak açısından yararlı olacağı kamsımdayız.

Tuchman, 'Haber Yapmak: Gerçekliğin İnşası Üzerine Bir Çalışma' kitabının adından da anlaşılacağı gibi, haberi gerçekliğin bir tür 'inşası' (construction) olarak ele alır. Husserl, Schutz, Garfinkel, ve Berger ve Luckman'dan etkilenen Tuchman, Husserl'in görüşlerini haber konusuna şöyle bir yaklaşımda özetler: 'Örneğin, felsefeci sosyal dünyada haberin geçmişteki, günümüzdeki ve gelecekteki olası biçimlerine karşı idealist özünü keşfetmek için haberin varlığına ilişkin bir kuşku duyabilir.' (1978: 186) Bu çerçeve içinde 'haber'e ontolojik bir sorun gibi bakıldığını görmekteyiz. Buradan yola çıkan Tuchman'ın görüşlerinin temelini oluşturan, Schutz'un sosyal gerçekliğin varlığına ilişkin bireyler tarafından geliştirilen ve 'doğal tutum' (natural attitude) olarak adlandırdığı, bir bilişsel stilin yattığına ilişkin düşünceleridir. Schutz'a göre 'Sosyal dünyanın aktörleri [sosyal] fenomene karşı kuşkucu bir tutum geliştireceklerine fenomeni veri olarak kabul ederler' (Tuchman, 1978: 186). Bunun sonucunda, haberin varlığı okuyucu tarafından bir sosyal fenomen olarak sorgulanmaksızın kabul edilir. Schutz'un 'doğal tutum' konusundaki bu görüşleri yorumcu (interpretive) sosyologlar için bir çıkış noktası oluşturdu ve bireylerin sosyal anlamları yaratma süreci bir inceleme konusu olarak kabul gördü.

Etnometodolojistlerin sosyal aktörlerin anlam üretme süreçlerine ilişkin görüşleri, Garfinkel'in konuya ilişkin olarak geliştirdiği 'düşünsellik' (reflexivity) ve 'dizinsellik' (indexicality) kavramlarından etkilendi.

"Düşünsellik ve dizinsellik kavramlarının her ikisi de sosyal fenomenin bağlamsal kökenine ilişkindir. Düşünsellik, önergelerin (accounts) karakterize ettikleri gerçeklik içine gömülü olduklarına işaret eder. Dizinsellik ise sosyal aktörlerin bu önergeleri (terimler, ifadeler, öyküler) kullanarak, bu önergeleri ürettikleri ve işleme girdikleri bağlamdan ayırarak anlam ürettiklerine işaret eder." (Tuchman, 1978:189)

Yazara göre her iki kavram da haberin ve haber üretiminin kamusal karakterinin bir bileşenidir. Aynı zamanda olguların habere dönüşmesi sürecinin önemli bir ögesidir. Diğer yandan Tuchman, Berger ve Luckman'ın gerçekliğin toplumsal inşası konusundaki görüşlerinden de alıntılar yaparak haberi inşa edilmiş bir gerçeklik olarak ele alır. "Haber sosyal anlamları sürekli bir biçimde tanımlamak ve kurmakla kalmaz, varolan kurumlarda varolan süreçleri ve işlerin yapılma biçimlerini de sürekli olarak kurar ve tanımlar" (Tuchman, 1978: 196) Tuchman'a göre habercilik 18. yüzyılın ifade özgürlüğü kavramını sürekli yardıma çağırarak ve 19. yüzyılda ortaya çıkan özel ve kamusal haklar ayrımını 20. yüzyılın fenomenleri için kullanarak günümüzde bilgilenmeyi kısıtlayan bir sürece dönüşmüştür. Bunun sonucu olarak haber, kapitalist girişimle devletin ilişkisini gizleyerek devletin meşruluğunu sağlar. Kaynak kişi ve kuruluşlarla içiçe geçmiş ilişkiler bu meşrulaştırmaya bir zemin oluşturur. Haber kuruluşlarının hiyerarşik yapısı, kaynak kişilerle kurulan ilişkileri pekiştirdiği ölçüde önemli konuların su yüzüne çıkmasını engeller. Sözü edilen bu yapılanma habercilik içinde zamanın ve mekanın örgütlenmesi ile de içiçe geçerek haberciliğin ritmini belirler ve bunun sonucunda da gazetecilerin belli haber tiplerine ortaya çıkar.

Tuchman'ın çalışmasının kuramsal ve metodolojik öneminin yanında bulguları arasındaki bu 'haber tipolojisi' kavramı da özgün bir yer tutar. Gazetecilerin belli zihinsel kategorileri olan haber tipleri, pratik amaçları gerçekleştirmek için zamansal ve mekansal sınırlılıklara bir çözüm olarak ortaya çıkar ve habercilik içinde çalışanlar bu tiplerin dolayımından olgulara bakıp haberlerini yazarlar. Bu kategorik anlamlandırma gazetecilere bir haberin nasıl takip edileceği ve nasıl geçileceği (cover) konusunda yardımcı olur. Bu tiplere yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi kaynaklarla kurulan ilişkiler ve zaman kısıtlılıklarının etkileşiminden dolayı ortaya çıkar. Tuchman'ın haber tipleri şunlardır: Ciddi haber (hard news), magazin haber (soft news), kısa haber (spot news), gelişen haber (developing news), süren haber (continuing news).

Belli olgular belli biçimlerde ortaya çıkar ve gazeteciler bunlarla hangi biçimde uğraşacaklarını (başta çıkacaklarını) bilmek durumundadırlar. Bu tiplere, günlük gerçeğe zamansal ve mekansal sınırlılıkların içinde belli biçimlerde bakma ve günlük deneyimleri belli bir düzene kavuştur-

ma isteğinden kaynaklanır. Tüm bu yapılanma içinde kaynak kişilerin sözleri (söylemleri) olguların ne olduklarını tanımlar ve inanırılığı olan bir kaynağın olaylara ilişkin tanımlamaları aslında olayın ne olduğunun tanımlanmasını da beraberinde getirir, böylece olayın meşrulaştırılmasını sağlar. Örneğin bir gösterinin ne biçimde yazıldığı sokaktaki insanın değil de polisin durum tanımlarına bağlıdır (Tuchman, 1978).

Tuchman'ın bu gözlemlere dayanan bulguları, eleştirel metin analizlerinin bulguları ile birleşince daha iyi anlaşılır. Murdock, Elliott ve Halloran (1970), GUMG (1983), Murdock ve Hansen (1986), Astroff ve Nyberg (1992) çalışmalarında inanılır kaynakların durum tanımlarının haberin söylemini nasıl belirlediğini vurgulamışlardır.

Benzer bir yaklaşımı ve benzer bulguları Mollotch ve Lester'in çalışmasında da görmek mümkün. Araştırmacılara göre haber teşvikçileri (news promoters) yani kaynak kişiler, haber aktarıcıları (news assemblers) yani gazeteciler ve haber tüketicileri (news consumers) yani okuyucuların amaçlı (purposive) ve yaratıcı davranışları haber içeriklerinin belirleyicisidir. Bu davranışların sonucunda toplumsal örgütlenme ve iktidar sahipliğine ilişkin bir haber tipolojisi ortaya çıkar. Mollotch ve Lester haber tüketicilerinin gereksinimlerinin de altını çizerek bu gereksinimlerin karşısına haber üretimi işinin örgütlenme biçimleriyle oluşan sosyal ve politik dinamikleri koyarlar. Araştırmacılar Tuchman gibi Garfinkel'in görüşlerinden etkilenmişlerdir. "Her olay içine yerleştiği bağlamdan anlamını alır" diyen Mollotch ve Lester, oluşumların bir olaya dönüşmesini bireylerin deneyimlerini bir düzene kavuşturmadaki yararıyla açıklarlar. Yazarlara göre haber teşvikçileri ve aktarıcıların gereksinimlerinde bir benzerlik vardır.

Haber teşvikçileri ve aktarıcıların gereksinimlerinden yola çıkan Mollotch ve Lester haber tiplerine doğru giderler. Bu tipleri kurarken ise temelde iki soru üzerinde dururlar: 1. Sözü edilen (habere konu olan) olgu kasıtlı bir biçimde mi ortaya çıktı? 2. Bu olguyu olay haline getiren kişiler aynı zamanda olayın aktörleri mi? Araştırmacılara göre yalnızca kazalar ve skandallarda olayların aktörleri aynı zamanda haber teşvikçileri değildir.

Mollotch ve Lester bu çalışmalarında orada bir yerde duran 'nesnel' bir gerçeklik olduğu ve bunu reddeden her yaklaşımın propoganda sayılarak bir yana atıldığı 'batılı' bir haber anlayışına karşı çıkmışlardır. Bu karşı çıkışın içinde haberi inşa edilen bir gerçeklik olarak görme ve bu inşanın gerçekleşme biçimlerini ve süreçlerini anlama istekleri vardır. Gazetecilerin ve haber kaynaklarının gereksinimlerinde bir çakışma olduğunu söylerken bu gereksinimlerin olguların olaya dönüşme sürecinde

* İdeoloji yerine gereksinim *

etken olduğunu vurgulamışlardır. Araştırmacıların çıkış noktasında, habercilik işinin nasıl gerçekleştiğine ilişkin olarak örgüt kuramlarının yaklaşımlarını aşan bir açıklama bulma isteği egemen olsa da, çalışmanın bulgu ve önerileri, bu süreci içinde gerçekleştiği bağlam, yani siyasal, ekonomik ve kültürel yapıyla ilişkilendirmesi açısından yetersizdir. Haber teşvikçilerinin, aktarıcılarının ve tüketicilerinin haber gereksinimleri, bu gereksinimlerin belirlendiği toplumsal koşulların dışında kavranıp anlaşılamaz. Araştırmacıların yaklaşımında ise, soyut bir 'gereksinim' kavramı anahtar açıklayıcı bir kavram biçimine dönüşerek çalışmanın bulgularının kısmen dar bir çerçeve içinde yorumlanmasına neden olmuştur. Hernekadar Mollotch ve Lester olguların —olaya dönüşme süreci içinde— nasıl tanımlanacağına ilişkin, zaman zaman çatışan değişik çıkarların varlığını vurgulasalar da, bu çıkarları gereksinimlere bağlamışlar ve ideoloji kavramı etrafında oluşan tartışmalarla bitiştirmemişlerdir.

Eksik kalan bu vurguyu giderme çabasını Mollotch ve Lester'in öğrenciler olan Fishman'ın çalışmasında (1990) kısmen de olsa görmek mümkün.

"Gördük ki haberin ideolojik karakteri ve meşrulaştırma işlevi, haberi kontrol eden elitlerin komplolarının sonucu olmak zorunda değildir. Gazete sahipleri ve editörlerin doğrudan bir karışımı olmasa da, muhabirlerin içinde sosyalleştikleri gayri resmi haber politikaları olmasa da, ve haber örgütlerinin belli bakış açılarına sahip muhabirleri istihdam etmeye yönelik gizli programları olmasa da haberde ideolojik bir hegemonya ortaya çıkar. Haberin ideolojik karakteri, gazetecilerin zaten ideolojik olan ham materyale rutin olarak güvenmelerinden kaynaklanır." (Fishman, 1990: 140)

Bu alıntıda da görüleceği gibi, Fishman bir yandan araçsal bir kompo kuramına karşı çıkarken, diğer yandan Sigelman'ın çalışmasında üzerine vurgu konulan istihdama ve sosyalleşmeye ilişkin örgütsel politika ve programların belirleyiciliğine de karşı çıkmıştır. Araçsal eleştirel yaklaşım içinde gazete sahipleri ve üst düzey yöneticilerin mensup oldukları sınıfın çıkarlarını doğrudan empoze edeceklerine duyulan inanç aslında örgütlerin klasik kuram içinde hiyerarşik bir kontrolle bütünüyle denetlenebilecekleri düşüncesini örtük de olsa kabul eder. Sigelman'ın görüşü ise eleştirel kuram içinde olmayıp daha önce belirttiğimiz gibi Simon'un örgüt kuramından yola çıkmasına rağmen, üzerinde durduğu örgütsel kontrolün bu kez emir komuta zinciri içinde değilse de amaçların içselleştirilmesi aracılığıyla işleyeceği ve muhabirlerin kurumlarının politikalarına uyumlanacağı yolundadır. Burada görüldüğü gibi Fishman'ın fenomenolojik yaklaşımı, her ne kadar haberciliğin örgütlenmesi üzerinde dursa da, vurgu haber üreten kurumların örgütsel yapısı üzerinde değil ama gazetecilerin günlük pratikleri içindeki düzenlilikleri

bulma çabası üzerindedir. Çok farklı bir kuramsal yaklaşımdan yola çıkarsa da yapısalcı eleştirel yaklaşıma daha yakın olduğu söylenebilir, en azından bulgularını açıklarkenki eğilimleri açısından...

Fishman'a göre gazeteciler haber yaptıkları fenomenin bürokratik tanımına dayanmaktadırlar. Haber üretimi sürecinde gazetecilerle devlet ve özel bürokrasiler arasında son derece sıkı ilişkiler kurulur. Gazetecilerin ham veri olarak gördükleri açıklamalar aslında çeşitli bürokrasilerin durum tanımlarıdır ve bu durum tanımlamaları bürokratik süreçlerin —kademeli yapılarının sonucudur. Ayrıca, kimi zaman, tek tek bürokrasilerden çok, çeşitli bürokrasiler arasındaki ilişkiler bu durum tanımlarını belirlemektedir. Fishman bu anlamda aşırı bir biçimde bürokrasilere dayanma ve onların durum tanımlarına bu güvenin ardında yatan neden olarak gazeteciliğin zamana karşı yapılan bir iş olmasını görür. Bu görüşleri Tuchman ve Mollotch ve Lester'in görüşleriyle ortaklık taşır. Yazara göre haber üretiminin rutin pratiklerini ve ritmini zaman baskısı belirler ve buna ilişkin olarak en kolay biçimde ve en kısa zamanda elde edilebilecek ham bilgi önem kazanır. Buna alternatif olarak olguları olaya dönüştürürken gazetecilerin kendi durum tanımlarını oluşturdukları bir tür gazetecilik araştırıcı gazeteciliktir ki burada muhabir kendi kaynaklarını bulup geliştirmek şansını bulur. Bu tarz bir haberciliğin rutin pratikler karşısında kendini kurumsallaştıramamasının nedeni ise zaman faktörüdür çünkü özel bir araştırma zaman ve parasal açıdan gazetelerin kolayca kaldıracakları bir iş değildir. Gazeteciler günlerce bir haberin peşini kovalamak yerine rutin bürokratik kaynaklara güvenerek günde 5, 6 haber yazabilirler ve her seferinde bürokratik tanımlara bir inanılabilirlik kazandırır:

"Gazetecilerin bürokratik tanımlara gereksinimleri vardır çünkü habercilikte tanım oluşturma isinin kendisi bir bürokrasi olarak örgütlenmiştir. Haber örgütleri güvenilir, tahmin edilebilir ve zamanlı ham materyale gereksinim duyarlar çünkü her gün bu ham bilgiyi güvenilir, tahmin edilebilir ve zamanlı bir biçimde işleyip standart ürünü (gazeteyi) çıkarmak zorundadırlar." (Fishman, 1990: 143)

Sonuçta kaynak olarak başvuru bürokrasilerin ritmi, haber örgütlerinin ve haber üretiminin ritmini büyük ölçüde belirler. Bu da gazetecilere olayları kontrol edebilme olanağı sağlar. Bunların sonucunda ise haber üretimi büyük ölçüde iki bürokrasinin arasındaki yapılmış ilişki biçimine dönüşür ve bürokratik süreçlerdeki kademeli yapılanma gazetecilerin anlamlandırma şemalarını belirler.

Fishman'a göre tüm bu yapılmış günlük pratikler içinde gazeteciler, yazdıkları haberin inanılabilirliğini üzerine kuracakları bir dayanak bulmuş olurlar. Sonuçta haberin içinde, olaylara ilişkin durum tanımlarını oluşturan gazetecilerin kendi yorumları yerine kaynak kişilerin açıklamaları

olur. Eğer haberde gerçeğe uymayan 'yanlı' bir ifade varsa bu artık gazetecinin sorumluluğundan çıkar ve kaynak kişinin yanıltması olarak görülür.

Kendi yorumlarını saklı tutup kaynakların yorumlarına yer veren bu tarz bir habercilik anlayışı, sözde bir 'nesnellik' ve 'tarafsızlık' iddiası taşısa da bu süreç bütünüyle sorgulandığında sözü edilen profesyonel kural ve değerlerin aslında haber üretimindeki yapısal bir yanlılığı gizlediğini görmemiz mümkün olur. 'Nesnellik', 'yansızlık' gibi normatif değerler kaynakların inanılrlığını kurar ve pekiştirirler:

"Haber yazımının normatif mantığı haber üretiminin bürokratik mantığı içinde saklı bulunan uç olasılıkları sınırlar, fakat hiç bir şekilde bürokratik mantığın yönüyle çelişmez. Her iki mantık sistemi de habercilik içinde çalışanları zararsız, tahmin edilebilir ham haber girşileri sağlayan yazışmalara, toplantılara ve resmi ajanslara yöneltilir." (Fishman, 1990: 145)

Bu yaklaşımda Fishman'ın bürokratik mantık dediği sürecin örgütün sınırlarını aşan ve burokrasiler arası karar alma aşamalarındaki katmanlaşmalar içinde oluşan bir yapılanma olduğunu görüyoruz. Bu açıdan bakıldığında, haberciliğin normatif mantığı ne bürokratik kültür içinde oluşan ve en rasyonel kararı arayan mantıkla, ne de siyasal kültür içinde oluşan ve en doğru siyasi çözümün bulunabileceği konusundaki 'normatif mantıkla gelişir.

/ Haber kaynaklarını tanımak, profesyonel gazeteciliğin bir parçasıdır ve ne kadar yüksek düzey kişilerle ilişki kurmayı başarırse gazetecinin statüsü de bir o kadar artar (Tuchman, 1978). Tuchman'ın bu görüşünü Fishman'ın yorumları ile birleştirecek olursak ortaya şu sonuç çıkar: Bürokrasilerin içsel yapıları içinde oluşan durum tanımları, bürokratik hiyerarşinin (ve bürokrasiler arası hiyerarşinin) üst kademeleri içinde netleşen durum tanımlarına dönüşür ve gazeteciler ne kadar üst düzey yönetici ve politikacılara ulaşırsa o kadar güvenilir ve inanılır bir bilgiye ulaşmış olurlar, ayrıca bu profesyonel bir başarı hatta 'profesyonelliğin' kendisidir.

Fishman'a göre kaynaklarla kurulan bu ilişkileri haber üreten kuruluşların ekonomik mantığı da pekiştirir. Gazetelerin her gün düzenli çıkması, gündemi izlemesi reklam gelirleri için bir önkoşuldur. Haber kaynaklarına hakim profesyonel bir kadro ile kazanılacak zaman her muhabirin kendi haberini derinlemesine araştırdığı bir gazetecilik anlayışı karşısında çok daha az riskli ve çok daha fazla güvenilirdir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu tarz bir yapılanma kaynaklar için de avantajlar doğurur. Konuşmalarının, açıklamalarının, toplantılarının, basın bildirilerinin, diğer bir deyişle söylemleri içinde oluşan durum ta-

nımlamalarının haberlere girmesiyle bu kişi ve kurumlar için bir mesru-
laştırma zemini oluşur. Medya, bu kişiler için karar ve politikalarını hak-
lılaştıracak bir ortam sağlar. Sonuçta, bu kişi ve kurumlar gazetecilerin
rutin haber kaynağı olabilmek için sürekli bir çaba içindedirler. Fishman,
bu konuya ilişkin olarak Mollotch ve Lester'in görüşlerini destekler. Da-
ha önce belirttiğimiz gibi Mollotch ve Lester haber kaynaklarını 'haber
teşvikçileri' olarak adlandırmış ve gazetecilerin ise 'haber aktarıcıları' ol-
duklarını söylemişti. Çalışmasının sonunda Fishman da gazetecilerin pek
çok durumda haber aktarmakla yetindiklerini söylemiştir.

'Haber aktarıcılığı' kavramı ilk anda gazetecinin rolünü küçümseyen,
azımsayan bir çağrışım taşır gibi gözükse de aslında habercilik konusun-
da sözünü ettiğimiz normatif kurallarla çelişmez. Haberi yorumdan ayı-
ran yaklaşım, habere olgusal bir kavrayışla yaklaşan ve nesnelliği vur-
gulayan kurallar zinciri, sonuçta gazetecileri 'toplumsal gerçeğin aktarı-
cıları' olarak görür. Fenemonolojistlerin bu bulgularını eleştirel gelenek
içinde haber konusundaki çalışmaları ve katkılarıyla literatürde sıkça ad-
larından sözettiren Hall ve diğerlerinin (1978) yaklaşımlarıyla ilişkilendir-
direcek olursak, birincisinde gazeteciye kısmen daha da pasif bir rol at-
fedildiğini söyleyebiliriz. Hall ve arkadaşları çalışmalarında gazetecileri
konuların bir "ikincil tanımlayıcısı" (secondary definer) olarak gördükle-
rini söylemişlerdir. Akredite kaynakların açıklamaları birincil tanımla-
mayı oluştururken gazeteciler bu açıklamalardan yola çıkarak ikincil bir
tanımlama yaparlar. Bu egemen ideolojinin yeniden üretimi olsa da, bir
tekrardan öte gazetecilerin normatif kurallara dayanarak yaptıkları ken-
dine özgü mantığı olan bir iştir.

Tuchman, Fishman ve Mollotch ve Lester'in katılmalı gözlem, yerin-
de gözlem ve derinlemesine görüşmelere dayanan bu çalışmaları haberci-
lik konusunda yapılan diğer eleştirel çalışmaları da yer yer destekler ni-
teliktir. Van Dijk (1988) haber metinleri üzerinde yaptığı çalışmalarda
ve haber söylemi üzerine geliştirdiği söylem analizi yaklaşımında kaynak
kişi ve kurumların açıklamalarının haberin metinsel yapısına nasıl girdi-
ğini ve bu yapıyı nasıl biçimlendirdiğini vurgulamıştır. Van Dijk'a göre
habere konu olan olay ve bu olayların aktörleri, haber içinde, bağlam-
larına ve geçmişlerine (background) ilişkin bilgilerin içine oturtulmamak-
ta ve bunlarla ilişkilendirilmemektedir. Tersine, olaylar sonuçları açısından
tartışılmakta ve bu tartışmada da yorumdan uzak durması gereken gaze-
tecinin görüşlerinden çok güvenilir, inanılır kişilerin, diğer bir deyişle
rutin kaynakların görüşlerine yer verilmektedir. Glasgow Üniversitesi
Medya Grubunun (GUMG) konuya ilişkin üç çalışmada da benzer so-
nuçlara yer vermiştir. Türk yazılı basın haberlerinin söylemine ilişkin ça-
lışmamız da bunu destekler sonuçlara ulaşmıştır (İnal, 1992).

Gazeteciler herhangi bir olguya ilişkin haberlerini yazarken, yani olguları 'olaya' dönüştürürken olayın nedenlerine ilişkin bir bilgilendirme yapmak ve bir tartışma açmak yerine, olayın sonuçlarına ilişkin akredite kaynakların durum tanımlarına ağırlık vermektedirler. GUMG'un (1983) bulgularına göre haber kuruluşları grev konusunda yazdıkları haberlerde işçilerin greve gidişlerinin nedenlerini bu kişilerin kendi görüşlerine başvurarak yazmak yerine, akredite kaynakların yani politikacıların, uzmanların grevlerin olumsuz sonuçlarına ilişkin 'durum tanımlarına' sıkça yer vermişlerdir. Sonuçta okuyucuya haber metinlerinde sunulan tartışma, grevlerin nedenlerinden çok olumsuz sonuçlarına ilişkin tartışmalardır ve bu biçimiyle verildiğinde rutin haber kaynaklarının bu açıklamaları belli siyasaları haklılaştırmakta ve belli karar mekanizmalarının çıktılarını meşrulaştırmaktadır. Fishman'ın, bürokratik süreçlerin yapılandırılmasının haber toplayıp yazan kuruluşların karar ve çıktılarını belirlediği görüşü bize bu sürecin dinamikleri hakkında fikir vermektedir.

Fenomenolojist yaklaşım içinde haberin üretim sürecinin dinamiklerine ilişkin açıklamalar ve gazetecilerin bildiklerini nasıl ve ne şekilde bildiklerine ilişkin bulgular, eleştirel yaklaşımla yapılan metin analizleri ile ilişkilendirildiğinde kuramsal katkıları ve eksik bıraktıkları noktalar daha iyi anlaşılmaktadır. Gözleme dayanan bu nitel çözümlemeler, haberin üretim sürecini kültürel, ekonomik ve siyasal yapıya gereğince oturtmamaları açısından eleştirilebilirler de, bu süreci pozitivist bir amprisist anlayışın sıkça başvurduğu bir neden sonuç anlayışı içine düşmeden çözümlemişler ve Weberci gelenekten bir kalıt olan eylem ve anlam ilişkisi içinde eylemlere bakarak ardındaki anlamlandırma şemalarını bulup çıkarmaya çalışmışlardır. Tuchman ve Mollotch ve Lester'in haber tiplereleri böyle bir çabanın ürünüdür. *haber tipleri*

Genel Değerlendirme -

Medyayı sosyal gerçekliğin bir aynası ve yansıtıcısı olarak gören çoğulcu liberal, geleneksel yaklaşım, hala çağımız demokrasilerinin siyasal felsefesinin pratikteki dayanaklarından biri olan 'basın özgürlüğü' düşüncesinde haklılaşma zeminine kavuşsa da ve hatta gazetecilik okullarının temel yaklaşımını, etik tartışmalarının temel sorularını belirlese de 70'lerde bir ivme kazanan ve 80'lerin sonunda doygunluğa ulaşmış neredeyse bir akademik uzlaşma dönüşen vurgularda sorgulanmış, eleştirilmiş ve tersine çevrilmiştir. Haberin ne olduğuna ilişkin tartışmalar haberin kimler tarafından ve hangi süreçlerde üretildiğine ilişkin tartışmalardan ayrı düşünülemez. Yukarıda kısaca sözünü ettiğimiz çalışmalarda da görüldüğü gibi haberin oluşum sürecini anlamak ve kavramak, gazetecinin ro-

lüne, medyanın işlevine ve hatta siyasal ve ekonomik sistemin kendisine ilişkin belli önkabuller üzerine kurulur.

Haberin üretim sürecine ilişkin iki farklı yaklaşım ve araştırma biçimi üzerinde durduk. Bunlardan ilki örgüt kuramının birikiminden yararlanan ve basın kuruluşlarına bu yaklaşımların kavramları ile bakan çalışmalardı. Diğeri ise haberi inşa edilen bir gerçeklik olarak görerek bu inşa sürecinde gazetecilerin ne yaptıklarına ilişkin anlamlandırmalarını, bilişsel yapıların günlük pratiklerine bakarak anlamaya, açıklamaya çalışan araştırmalardı. Burada hemen belirtelim ki, gerek örgüt kuramından gerekse fenomenolojist bir yaklaşımdan yola çıkmış olsun bu çalışmaların bulguları birbirini tamamen dışlar nitelikte değildir. Haber kaynaklarının önemine vurgu pek çok çalışmada görülse bile asıl farklılık haber metinlerinin temel belirleyicisi olarak kimin ve neyin vurgulandığıdır, yani gazetecilerin konumlarına, özerkliklerine ilişkin birbiri ile çelişen kabullerdir. Bilimsel çalışmalarda bile belli dönemlere egemen olan paradigmalardan araştırmacıların sorularını, bu soruları formüle etme biçimlerini belirlediği iddialarının yabana atılamayacak bir haklılık taşıdığını kabul ettiğimizde, gazetecilerin özerkliği ve nesnellğine ilişkin önkabulleri sorgulamadan benimsemek mümkün değildir. Modernist geleneğin tümüyle sorgulandığı ve zaman zaman belki de haksızca alaşağı edildiği günümüzde, gazetecilerin toplumsal gerçekliği tüm boyutları ile kavrayabilme yetisine sahip bireyler oldukları iddiası ne derece geçerli olabilir?

Araçsalci yaklaşımın katı, zaman zaman ortodoksluğa varan yorumlarından kurtulma ve belki de bu tarz bir katılığa tepki olarak gelişen yapısalcı eleştirel gelenek içinde yeşeren ve medyanın içeriklerini toplumsal bağlamlarıyla ilişkilendiren yaklaşımlar, 80'lerin sonlarında önermelerini netleştirmiş, fakat yine de bu önermelerle çok fazla yol alamamış olduklarını da farketmişlerdir (Curran, 1990: Murdock ve Golding, 1991). Bu çalışmada üzerinde tartıştığımız 'haber' ve 'haber üretimi', iletişim sürecinin ancak belli bir bölümüne işaret eder. 'Kitle iletişimi' kavramsallaştırması içinde alımlayıcıyı (okuyucu, izleyici, dinleyici) neredeyse homojen bir kitle gibi gören bu yaklaşım kitle toplumu görüşünün temel mantığını da içinde barındırmaktadır.

Uzun bir zamandır köşesinde unutulmuş ve ancak genelleyici kavramların yardımı ile kendisine ulaşılmaya çalışılan alımlayıcı bu gün medyanın içeriklerini okuyan, anlamlandıran, kendi anlamlarından dolayımılayıp yeni anlamlar üreten bir 'kişi' olmuştur. 1970 ve 80'lerde haber ve haber üretimi süreçlerine yönelen ve kimi örneklerinden sözettiğimiz yeni bakış açıları ve metodoloji anlayışı izleyici için ancak 80'lerin sonunda sözkonusu olmuştur.

Yukarıda haber üretimine ilişkin değişik çalışmalardan ve yaklaşımlardan söz ederken yer yer bu çalışmaların önkabullerinin bazı metin çözümlemelerinde de varolduğunu söyledik. İçerik çözümlemelerinde görülen haberdeki yanlılığı sergileme çabasının altında yatan gazetecilerin nesnelliliğine ilişkin bir önkabulün zaman zaman örgüt kuramından yola çıkan çalışmaların kavramlarıyla paralellik gösterdiğini vurguladık. Diğer yandan eleştirel, nitel metin analizlerinin bulgularının Tuchman, Fishman gibi araştırmacıların haber üretimine ilişkin bulgularını desteklemekte ve süreçteki yapılanmanın çıktısı da belirlediğini sergilemekte olduğunu belirttik. Ama tüm bunları söylerken süreci eski bir alışkanlıkla alımlayıcıdan kopardık. Hangi iddialarla ve nasıl yazılırsa yazılsın, hangi süreçler içinde kimler tarafından üretilirse üretilsin, yazılan metnin 'haber' olması için en azından bir kişi tarafından izlenmesi, dinlenmesi ve okunması gerekir.

Son yıllarda alımlayıcı yönünde artan vurgu (Murdock ve Golding, 1991) kısmen de olsa konuya ilişkin araştırmaların sayısını arttırmıştır. Her ne kadar içinde iki yönlülük üzerinde bir vurgu olsa da (ki burda iki yönlülükten hep kaba bir geri besleme anlaşılmıştır) 'kitle iletişimi' aslında 'kitleye iletim' anlayışının egemen olduğu tek yönlü bir süreç olmaktan bir türlü kurtulamamıştır. Oysa bugün 'medya', ya da genel anlamda 'iletişim' kavramsallaştırması içinde vurgu artık kitleye iletilen mesajdan çok bir süreç olarak iletişim üzerindedir. Konu eski, kavramlar, sorular ve vurgular yeni, metodlar ve bulgularsa bir o kadar tartışmalıdır. Odak kümelerle yapılan çalışmalar, katılarak gözlem türü doğal ortamların dinamiklerinin araştırılması ya da derinlemesine görüşmeler gibi nitel çözümleme metodları aracılığı ile alımlayıcıların medya içerikleriyle karşılaştıklarında nasıl anlamlar ürettiklerine ilişkin değişik çözümlemeler yapılmaktadır. Bu tarz çözümlemeleri dayandığı metodolojik yaklaşımdan ve kuramsal temellerinden ayırmaksızın ele aldığımızda geleceğe yönelik iyimser beklentiler taşımamak olanaksız. Diğer yandan: nitel çözümlemelerin bir 'teknik' anlayışı içinde abartılması ise bu tarz araştırmaların bulgularına haketmedikleri bir inanılabilirlik ve güvenilirlik atfetmeyi beraberinde getirebilir ki, bu da pozitivist bir ampirisizme geri dönüş tehlikesini taşır. Bu tarz yorumlardan uzak durma uyarısını Mattelart (1991) gibi eleştirel geleneğin sözcülerinde görüyor ve buna tamamen katılıyoruz.

Çeşitli medya içeriklerinin alımlanmasına ilişkin bu vurguları 'haber'e taşıdığımızda bu özel çalışma konusuna ilişkin okuyucu ve izleyici araştırmalarının aratmasının gereği açıktır. Haberlerin nasıl okunup hatırlandığına ilişkin sınırlı sayıda araştırma olmasına rağmen, haberlere konu

oian olayların izleyici ve okuyucular tarafından nasıl anlamlandırıldıkları önemli ve bakir bir araştırma alanıdır.

Alana ve konuya ilişkin genel eğilimler ve gelecek için beklentiler böyleyken olayı bir de Türkiye açısından düşündüğümüzde daha farklı bir görünümle karşılaşmaktayız. Türk yazılı basın ve radyo televizyon haberciliğine ilişkin çalışmaların sayısı çok çok az ve bu çalışmaların perspektiflerinden baktığımızda Türk basınına ilişkin söylenebileceklerin sayısı da bir o kadar sınırlıdır. Ne haber üretim süreci, ne de haber metinleri yeterince çalışmaya konu olabilmiş değildir. Kısacası, Türkiye'deki araştırmacılar için habercilik fazla dokunulmamış bir konu olarak durmakta, bir anlamda ilgi beklemektedir. Ayrıca konuya ilişkin kuramsal birikim de Türk okurunun ve akademik çevrelerin yeterince görüş alanına girebilmiş değildir. Bunun bir nedeni yapılan çalışmaların ve yazılanların Türkçe'ye çevrilmemiş olması, aynı zamanda bu çalışmaların batıda gelişme hızının bu tarz bir çeviriyi pratik olarak teşvik etmemesidir. Örneğin gerek fenomenolojistlerin çalışmaları gerek eleştirel metin analizlerinin bulguları sürekli tartışılmakta ve yerlerini yeni yaklaşım ve çalışmalara bırakmaktadır. Bu çalışmalar içinde herhangi biri ya da birkaçım kitap olarak çevirmek hem zaman alması bakımından, hem de bulgularının orijinallliği bakımından pek fazla seçilmemesine neden olmaktadır. Nedeni ne olursa olsun sonuç, Türk okurunun konunun uzağında kalması ve tartışmanın çok sınırlı bir çevre içinde sürmesidir. Oysa Türk basını üzerinde yapılacak çalışmalara yol gösterici özelliği olan ve bir kısmından burada sözettiğimiz haber araştırmalarını bilmek Türk basını üzerinde yapılacak çalışmalara da yol gösterici olacaktır. Bu kısa yazıda böyle bir merak uyandırabildiysek ne mutlu...

KAYNAKÇA

- Astroff, R. J. ve Nyberg, A. K., (1992). "Discursive Hierarchies and the construction of crisis in the news: a case study". *Discourse and Society*, 3 (1), 5-23.
- Eerger, P.L. ve Luckman, T., (1979). *The social construction of reality*. G.B.: Fletcherand Son Ltd.
- Bowman, W. W., Johnstone, J. W. ve Slawski, E. J., (1976). *The news people*. US: University of Illinois Press.
- Curran, J., (1990) "The new revisionism in mass communication research: A reappraisal," *European Journal of Communication*, 5, 135-184.
- Dahlgren, P., (1988). "Crime news: The fascination of the mundane," *European Journal of Communication*, 3, 189-206.
- Fishman, M., (1990). *Manufacturing the news*. U.S.: University of Texas Press.

Gans, H.J., (1979). Deciding what's news: A study of CBS, Evening News, NBC Nightly News, Newsweek and Time. N.Y.: Pantheon Books.

Glasgow University Media Group, (1983). Really bad news. London: Routledge and Kegan Paul.

Golding, P. ve Murdock, G., (1991). "Culture communications and political economy." J. Curran ve M. Gurevitch (Ed.). Mass media and society. G.B.: Edward Arnold.

Hackett, R.A., (1983). "Decline of a paradigm: Bias and objectivity in news media studies." Mass Communication Review Yearbook. 5, 251-274.

Hall, S., Critcher, C., Jefferson, T., Clarke, J. ve Roberts, B., (1978). Policing the crisis: Mugging, the state and law and order. London: Methuen.

Hansen, A. ve Murdock, G. (1985). "Constructing the crowd: Popular discourse and press presentation." V. Mosco (Ed.). The critical communication review. 3 Popular culture and media effects. N.J.: Abex.

İnal, M.A., (1992). An analysis of Turkish daily press: Event selection, text construction and news production. Basılmamış doktora tezi. ODTU, Ankara.

James, B., (1991). "Press participation as a civil liberty: The model of academic freedom." Journal of Communication. 41 (1), 31-51.

Kintsch, W. ve van Dijk, T.A., (1978) "Toward a model of text comprehension and production."

Lester, M., ve Mollotch, H., (1988). "News as purposive behavior: On the strategic use of routine events, accidents and scandals," S. Cohen ve J. Young (Ed.). The manufacture of news. G.B.: St. Edmundsbury Press Limited.

Mattelart, M. (1992). Rethinking media theory. U.S.: University of Minnesota Press.

Murdock, G., Elliot, P. ve Halloran, J. P., (1970). Demonstrations and communication: A case study. Hamonsworth: Penguin Books.

Romano, C., (1986), "The grisly truth about bare facts." K. Manoff ve M. Shudson (Ed.). Reading the news. N.Y.: Pantheon Books.

Roscho, B., (1975). Newsmaking. US: The University of Chicago Press.

Shudson, M., (1986). "The sociology of news production." Media Culture and Society. II, 263-282.

Sigelman, L., (1973). "Reporting the news: An organizational analysis," American Journal of sociology. 79 (1), 132-151.

Tuchman, G., (1978). Making news: A study in the construction of reality. London Collier MacMillan Publ.

Tuchman, G., (1991). "Qualitative methods in the study of news." K.B. Jensen ve N.W. Jankowski (ed). A handbook of qualitative methodologies for mass communication research. London: Routledge.

Van Dijk, T. A., (1988) News as discourse. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publ.

Wilhoit, G.C. ve Weaver, D.A., (1986). The American journalist: A portrait of U.S. news people and their work. Bloomington: Indiana Press.